ELSEVIER

Available online at www.sciencedirect.com

ScienceDirect

journal homepage: <http://www.elsevier.com/locate/kontakt>

Original research article

Pracovní podmínky u vybraných skupin imigrantů žijících v České republice

Working conditions in selected groups of immigrants living in the Czech Republic

Iva Brabcová ^{a *}, Jitka Vacková ^b

^a Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, Ústav ošetrovatelství, porodní asistence a neodkladné péče, České Budějovice, Česká republika

^b Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, Ústav sociálních a speciálněpedagogických věd, České Budějovice, Česká republika

INFORMACE O ČLÁNKU

Received: 2017-07-12

Received in revised form:
2017-08-30

Accepted: 2017-09-21

Published online: 2017-11-21

Keywords:

Immigrants

Work

Working conditions

Health

Gender differences

ABSTRACT

The aim of this research was to confirm connections between work characteristics in selected groups of immigrants living in the Czech Republic and their nationality. As a part of the aim, gender differences in working conditions for the selected immigrants were also investigated.

Methods: Research was conducted using the quantitative method of questioning. Data were collected from 1014 immigrants, but due to non-complete answers concerning nationality and gender “only” 994 questionnaires were used, which consisted of Ukrainians, Vietnamese, Russians, Poles and Slovaks.

Results: This research has confirmed the existence of statistically significant differences between the type of work and corresponding working conditions within the selected immigrant groups. Ukrainian respondents are most frequently employed in manual labour, which also corresponds to a higher physical strain, and a noisy and dusty working environment. Respondents of Vietnamese origin most often work in the service sector, which involves a combination of manual and intellectual work. The Polish, Slovak and also Russian respondents are much more frequently engaged in intellectual work, and therefore stated an increased satisfaction with their financial situation. Almost half of the Vietnamese respondents worry about work insecurity. Gender differences are also significant; Slovak men work manually significantly more often than women. Vietnamese, Ukrainian, Slovak and Polish men have a significantly higher income, but also less favourable working conditions than women. On the other hand, women state significantly higher stress at work.

Klíčová slova:

imigranti

práce

pracovní podmínky

zdraví

genderové rozdíly

SOUHRN

Cílem výzkumu bylo analyzovat souvislosti mezi pracovními podmínkami u vybraných skupin imigrantů žijících v České republice a jejich národností. Dílčím cílem studie byl popis genderových rozdílů v pracovních podmínkách oslovených imigrantů ve vazbě na jejich národnost.

* **Korespondenční autor:** doc. Ing. Iva Brabcová, Ph.D., Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, Ústav ošetrovatelství, porodní asistence a neodkladné péče, U Výstaviště 26, 370 04 České Budějovice; e-mail: brabcova@zsf.jcu.cz
<http://dx.doi.org/10.1016/j.kontakt.2017.09.004>

KONTAKT XIX/4: 285–292 • ISSN 1212-4117 (Print) • ISSN 1804-7122 (Online)

Metodika: Výzkum probíhal kvantitativní metodou, technikou dotazování. Bylo osloveno 1 014 imigrantů, avšak vzhledem k neúplným údajům, které se týkaly národnosti a věku, bylo možné využít pouze 994 dotazníků od respondentů vietnamské, polské, ukrajinské, ruské a slovenské národnosti.

Výsledky: Ve výzkumu byly potvrzeny statisticky významné rozdíly mezi typem práce a pracovními podmínkami u vybraných skupin imigrantů. Ukrajinští respondenti nejčastěji zastávají manuální typ práce. Tomu také odpovídala vyšší fyzická zátěž, vyšší míra hluku a prachu v zaměstnání. Vietnamští respondenti v České republice tradičně zastávají pracovní místa ve službách, tedy kombinovanou manuálně intelektuální práci. Polští, slovenští, ale i ruští respondenti statisticky významně častěji zastávají intelektuální typ zaměstnání. Vyšší spokojenost s finančním ohodnocením uváděli častěji respondenti slovenské a polské národnosti. Téměř polovina oslovených Vietnamců uváděla, že nemá jistotu práce. Rozdíly jsou patrné také v závislosti na pohlaví imigrantů. Slovenští muži statisticky významně častěji zastávají v České republice manuální typ práce než ženy této národnosti. Muži vietnamské, ukrajinské, slovenské i polské národnosti mají vyšší příjmy než ženy. Muži uváděli statisticky významně vyšší nepříznivé pracovní podmínky než ženy. Vyšší psychickou zátěž v zaměstnání statisticky významně častěji uváděly ženy.

© 2017 Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta.
Published by Elsevier Sp. z o. o. All rights reserved.

Úvod

Typ práce, délka pracovní doby, pracovní podmínky a v neposlední řadě i jistota nebo nejistota zaměstnání významně ovlivňují zdraví každého jedince. Koncepce deseti sociálních determinant zdraví publikovaná Wilkinsonem a Marmotem v roce 2003 [1] poukazuje na vliv sociálního prostředí na zdraví jednotlivců a celé společnosti. Významnou sociální determinantou zdraví je oblast práce [2]. Dle Wilkinsona a Marmota [1] mají nepříznivé pracovní podmínky, jako jsou autokratický styl řízení, negativní sociální vztahy na pracovišti, nedostatečná organizace práce, neadekvátní odměna nebo malá kontrola nad vlastní prací, negativní dopady na zdraví. Dle Pořízkové [3] lze trh práce rozdělit na primární a sekundární. Primární trh práce je představován tzv. dobrými pracovními místy – „good jobs“. Jde o plnohodnotná pracovní místa, která jsou sjednaná na dobu neurčitou, s přiměřeným finančním ohodnocením. Sekundární trh práce je představován horšími pracovními místy – „bad jobs“ a „precarious jobs“. Prekarizace pracovních míst znamená nahrazení plnohodnotných zaměstnaneckých poměrů krátkodobými úvazky na dobu určitou, které jsou charakteristické nízkou jistotou práce, malými zaměstnaneckými výhodami a nižší mzdou. Celkově jsou tato zaměstnání spojena s vyšším výskytem kardiovaskulárních a nádorových onemocnění [4]. Dle Benach et al. [5] pociťují osoby zaměstnané na dobu určitou nejistotu práce a s tím související stres dosahuje stejné úrovně jako u nezaměstnaných. Dle výzkumu Conway et al. [6] dochází s délkou pracovní doby ke zhoršení subjektivního vnímání zdraví pracovníků. Nepříznivé pracovní podmínky zhoršují zdraví zaměstnanců [7]. Proto by strategickým cílem všech vládních institucí měla být snaha o legislativní zajištění spravedlivých a rovných pracovních příležitostí pro všechny bez rozdílu [8]. Nerovnostmi ve vztahu k práci a následně i ve zdraví jsou významně ohroženy sociálně zranitelné

skupiny obyvatel, jako jsou příslušníci etnických minorit, starší osoby, pracovníci s nižším socioekonomickým statusem nebo imigranti. Je prokázáno, že pracovníci na nižších socioekonomických pozicích jsou vystaveni vyšší nejistotě práce a bezpečnostním rizikům než pracovníci ve vyšších pozicích. Nepříznivé pracovní podmínky, zaměstnávání na outsourcing, práce na dohodu nebo částečný úvazek negativně ovlivňují zdraví pracovníků [9].

V roce 2015 žilo v České republice 461 000 cizinců. Nejčastěji šlo o osoby ukrajinské, slovenské, vietnamské, ruské a polské národnosti. Většina z nich jsou ekonomičtí migranti, kteří přišli do České republiky za účelem získání nové práce [10]. Získání adekvátního zaměstnání je pro dobrou integraci imigrantů do majoritní společnosti stěžejní. Schopnost získat zaměstnání, které je v souladu s dosaženou kvalifikací imigranta, je ovlivněna řadou faktorů. Mezi tyto specifické faktory patří národnost, znalost jazyka majority, rozvinutost sociálních kontaktů nebo pohlaví imigrantů.

Massey et al. [11] upozorňují na terciární pracovní sektor, který je spojován s mezinárodní migrací. Jde o málo atraktivní místa, která nejsou pro majoritní populaci zajímavá. Jde především o fyzicky náročná, vyčerpávající a z pohledu úrazovosti nebezpečná pracovní místa ve stavebnictví, v těžkém průmyslu, zemědělství či lesnictví. A právě imigranti z méně vyspělých zemí získávají tato zaměstnání, která často neodpovídají jejich dosaženému vzdělání. Ve švédské studii Pendakur et al. [12] byla potvrzena jak pracovní, tak rezidenční segregace imigrantů a tato segregace dle Grönqvist [13] negativně ovlivňuje vzdělání dětí imigrantů. Dle Marfleet a Blustein [14] přináší zaměstnávání především nelegálních imigrantů na terciárním trhu práce riziko zneužívání imigrantů ze strany zaměstnavatele. Dle Fuentes et al. [15] získávají imigranti pracovní pozice nekvalifikovaných dělníků, mají často nelegální status, nízké vzdělání a nízký příjem. Dle Mousaid et al. [16] získávají muži i ženy přicházející do Evropské unie

z periferních zemí evropského společenství zaměstnání s nízkou kvalitou a vysokými bezpečnostními riziky. Také dle Brabcové et al. [17] jsou imigranti z méně vyspělých zemí, jako jsou Vietnamci, Ukrajinci a Mongolové, vystaveni nepříznivým pracovním okolnostem více než česká populace. Ve studii Kaushal et al. [18] byl sledován vývoj zaměstnanosti, délky pracovní doby a reálné mzdy u imigrantů přicházejících do Kanady a USA v letech 1996–2008. U imigrantů-mužů přicházejících do Kanady nedošlo za sledované období k růstu v žádném stanoveném ukazateli. Naopak u amerických imigrantů k tomuto nárůstu došlo, nejvyšší rozdíl byl zachycen u imigrantů s nižším vzděláním. Ve studii Ahonen a Benavides [19] byly analyzovány pracovní podmínky zahraničních a domácích pracovníků ve Španělsku. Z výsledků vyplynulo, že zahraniční pracovníci v každé věkové skupině měli vyšší riziko pracovních úrazů než zaměstnanci majoritní španělské populace. Rozdíly byly nejvýznamnější u žen a starších osob.

Cílem výzkumné studie bylo vyhodnocení vztahů mezi pracovními podmínkami u vybraných skupin imigrantů a jejich národností. Dílčím cílem byl popis genderových rozdílů v pracovních podmínkách oslovených respondentů ve vazbě na jejich národnost.

Metodika a charakteristika souboru

Výzkum probíhal kvantitativní metodou, technikou dotazování. Výzkumným nástrojem byl dotazník, který vycházel z výzkumu Vackové a kol. [20]. Dotazník byl přeložen do mateřských jazyků všech pěti zkoumaných minorit – vietnamštiny, slovenštiny, ruštiny, ukrajinštiny a polštiny. Pro zajištění správnosti pochopení a následné interpretace použitých termínů v otázkách dotazníku byl zajištěn dvojitý překlad. Data byla sbírána v letech 2013–2014 s informovaným souhlasem respondentů, jimž byla zajištěna anonymita.

Námi zvolená kritéria charakterizující pracovní podmínky respondentů byla:

- typ práce (otázka: Jakou práci vykonáváte? Odpovědi: manuální; kombinace intelektuální a manuální; intelektuální);
- způsob sjednání pracovního poměru (odpovědi: práci jsem si sjednal/a sám/a; prostřednictvím rodiny; prostřednictvím známého za poplatek; prostřednictvím agentury práce; jinak);
- spokojenost s pracovními podmínkami (odpovědi: velmi spokojen/a; spokojen/a; průměrně spokojen/a; nespokojen/a; velmi nespokojen/a);
- chemická, radiační a toxická zátěž (odpovědi: ano; ne; nevím);
- fyzická náročnost práce (odpovědi: ano; spíše ano; ani ano, ani ne; spíše ne; ne);
- psychická náročnost práce (odpovědi: ano; spíše ano; ani ano, ani ne; spíše ne; ne);
- práce v prašném prostředí (odpovědi: ano; spíše ano; ani ano, ani ne; spíše ne; ne);
- práce v hlučném prostředí (odpovědi: ano; spíše ano; ani ano, ani ne; spíše ne; ne);
- konflikty v práci (ne; spíše ne; nevím /někdy ano, někdy ne; spíše ano; ano);

- hodinová délka pracovní doby (odpovědi: sedm a méně hodin; osm hodin; devět či deset hodin; jedenáct a více hodin);
- počet pracovních dnů v týdnu (odpovědi: čtyři dny a méně; pět dní; šest dní; sedm dní);
- spokojenost s finančním ohodnocením (odpovědi: velmi nespokojen/a; nespokojen/a; průměrně spokojen/a; spíše spokojen/a; velmi spokojen/a);
- pocit jistoty v zaměstnání (odpovědi: ano; spíše ano; ani ano, ani ne; spíše ne; ne);
- zhoršení zdraví z důvodu nepříznivých pracovních podmínek v průběhu uplynulých 12 měsíců (odpovědi: ano; ne; nedokážu posoudit);
- kategorie zaměstnání (odpovědi: vedoucí, odborné /technické, zdravotnické a pedagogické/ pozice; administrativní a provozní pozice; manuální pozice; mimo pracovní trh; jiné).

Mezi další kritéria, jež úzce souvisejí s problematikou zaměstnávání cizinců a která byla zahrnuta do této studie, patří:

- vzdělání (kategorizováno na: základní; středoškolské; vyšší odborné a vysokoškolské);
- jazyková znalost (velmi dobrá; dobrá; průměrná; špatná; velmi špatná).

Analýza získaných dat byla provedena programem SPSS 16.1 prostřednictvím popisné statistiky třídění prvního, druhého a třetího typu. Ke zjištění statisticky významných vztahů mezi nominálními, popřípadě ordinálními proměnnými byl použit Pearsonův chí-kvadrát test a analýza adjustovaných reziduí. Hladina významnosti byla stanovena na hodnotě 5 %.

Charakteristika výzkumného souboru

Výzkumný soubor představovali dospělí imigranti vietnamské, slovenské, ruské, ukrajinské a polské národnosti žijící v České republice. Jde o pět nejpočetnějších národnostních minorit žijících v České republice [10]. *Bylo osloveno 1 014 imigrantů, avšak vzhledem k neúplným údajům, které se týkaly národnosti a věku, bylo možné využít pouze 994 dotazníků od 185 respondentů vietnamské (18,6 %), 194 polské (19,5 %), 235 ukrajinské (23,7 %), 188 ruské (18,9 %) a 192 slovenské (19,3 %) národnosti.*

Respondenti byli kontaktováni prostřednictvím partnerských organizací zabývajících se migrací v Jihočeském, Středočeském, Plzeňském, Ústeckém, Moravskoslezském, Jihomoravském, Královéhradeckém kraji a v hlavním městě Praha.

Vzhledem k nemožnosti určení reálného rozložení imigrantů na území České republiky (nahlášené místo pobytu nemusí automaticky být místem života imigranta) nebylo možné určit reprezentativní soubor imigrantů dle krajů. Proto byl zvolen záměrný, referenční, řetězový (snowball sampling) výběr.

Je patrné, že ženy-imigrantky i muži-imigranti vykonávají různé profese, které jsou genderově specifické ($p < 0,001$) – u žen převažuje zaměstnávání v administrativních a provozních pozicích (stejně jako umístění mimo pracovní trh – např. na mateřské/rodičovské dovolené) a u mu-

žů-imigrantů jednoznačně převažují manuální profese (tab. 1). Další charakteristiky toto dělení potvrzují. Také je patrné, že muži-imigranti jsou statisticky nejvíce umístěni v manuálních profesích – a to i navzdory svému vzdělání.

Toto dělení odpovídá i struktuře pracovního trhu v České republice, kde též existuje odlišná struktura trhu práce pro ženy [21].

Tabulka 1 – Pohlaví versus kategorie zaměstnání

			Do jaké kategorie zaměstnanců byste se zařadil/a?				
			Vedoucí, odborné (technické, zdravotnické a pedagogické) pozice	Administrativní a provozní pozice	Manuální pozice	Mimo pracovní trh	Jiné
Znaménkové schéma	Pohlaví	Žena	●	+++	---	+++	●
		Muž	●	---	+++	---	●

Poznámka: +/- (pro hladinu významnosti $\alpha \leq 0,05$); ++/- (pro hladinu významnosti $\alpha \leq 0,01$); +++/- (pro hladinu významnosti $\alpha \leq 0,001$).

Výsledky

Byly identifikovány statisticky významné vztahy mezi národností, vzděláním respondentů a využitím dosažené kvalifikace v zaměstnání v České republice. Ukrajínští respondenti statisticky významně častěji než ostatní respondenti uváděli, že jejich nejvyšší dosažené vzdělání je základní (25,0 %) nebo odborné bez maturity (25,4 %). Vietnamští respondenti statisticky významně častěji než ostatní imigranti dosahovali středoškolského (44,3 %) a vyššího odborného vzdělání (15,8 %). Zároveň Vietnamci a Ukrajinci statisticky významně častěji než ostatní respondenti uváděli, že v České republice nevyužili v zaměstnání svoji kvalifikaci. Vysokoškolské vzdělání nejčastěji uváděli ruští (45,0 %), polští (40,8 %) a slovenští (39,8 %) respondenti a svoji kvalifikaci statisticky významně častěji uplatňují v současném zaměstnání; $p < 0,001$. Se znalostí českého jazyka byli nejvíce spokojeni respondenti polské (38,1 %) a slovenské národnosti (25,7 %). Naopak vietnamští respondenti uváděli nejmenší spokojenost (50,3 %). Rozdíly jsou statisticky významné ($p < 0,001$) – tab. 2.

Tabulka 2 – Signifikantní vztahy mezi národností respondentů a sociodemografickými ukazateli

Sociodemografické ukazatele	Národnost respondentů
Vzdělání	<0,001 ^c
Využití dosažené kvalifikace v zaměstnání v ČR	<0,001 ^c
Znalost českého jazyka	<0,001 ^c

Poznámka: V tabulce jsou uvedeny statisticky významné vztahy, které nepřekročily stanovenou hladinu významnosti 5 % ($p \leq 0,05$); ^c hladina významnosti $\alpha < 0,001$.

Prvním cílem výzkumné studie byla identifikace vztahů mezi pracovními podmínkami vybraných skupin imigrantů a jejich národností.

V oblasti pracovních podmínek byli respondenti dotazováni na fyzickou a psychickou náročnost práce, na chemickou a toxickou zátěž, prašnost a hluknost pracovního

prostředí. Téměř polovina ruských respondentů považuje své zaměstnání za velmi fyzicky náročné (49,2 %). Naopak slovenští, ale i ruští respondenti nepovažují své zaměstnání za fyzicky náročné ($p < 0,001$). Respondenti polské a slovenské národnosti mají opačný názor. Dle jejich názoru je jejich zaměstnání psychicky náročné ($p < 0,001$). Vyšší míru hluku, prašnosti a chemické, radiační a toxické zátěže v zaměstnání uváděli statisticky významně častěji ukrajínští respondenti ($p < 0,001$).

Jedním z důležitých ukazatelů pracovních podmínek je doba, po kterou zaměstnanec zůstává v práci. Respondenti byli dotazováni na délku pracovní doby a počet dnů strávených v práci týdně. Vietnamští a ruští respondenti statisticky významně častěji než ostatní respondenti tráví denně v práci 11 i více hodin. Naopak polští a slovenští imigranti statisticky významně častěji mají osmihodinovou pracovní dobu ($p < 0,001$). Imigranti vietnamské národnosti významně častěji než ostatní respondenti tráví v zaměstnání sedm dnů v týdnu a ukrajínští imigranti šest dnů v týdnu ($p < 0,001$).

Vyšší spokojenost s finančním ohodnocením uváděli častěji respondenti slovenské a polské národnosti. Naopak respondenti ruské národnosti byli se svým platem nejvíce nespokojeni ($p < 0,05$).

Sociální klima na pracovišti ovlivňuje pracovní spokojenost. Respondenti byli dotazováni, zda v zaměstnání zažívají konfliktní situace. Ukrajínští respondenti uváděli častěji než ostatní respondenti konflikty na pracovišti ($p < 0,05$).

Pracovní podmínky ovlivňují zdraví zaměstnanců. Respondenti byli dotazováni, zda u nich došlo v posledním roce ke zhoršení zdraví z důvodu nepříznivých pracovních podmínek. Přibližně 8 % respondentů napříč národnostmi uvádělo, že u nich došlo ke zhoršení zdravotního stavu z důvodu zaměstnání. Statisticky významně častěji toto zhoršení zdraví uváděla slovenská minorita (13,1 %). Rozdíly jsou statisticky významné ($p < 0,001$).

Pocit jistoty zaměstnání má třetina slovenských a překvapivě i ruských a ukrajinských respondentů. Naopak téměř polovina oslovených Vietnamců uváděla, že nemají jistotu práce (45,2 %). Rozdíly jsou statisticky významné ($p < 0,001$).

Přehled statisticky významných vztahů mezi národností respondentů a vybranými charakteristikami práce jsou uvedeny v tabulce 3.

Z výše uvedených výsledků lze učinit závěr, že existují statisticky významné rozdíly v pracovních podmínkách oslovených imigrantů v závislosti na jejich národnosti.

Tabulka 3 – Signifikantní vztahy mezi národností respondentů a charakteristikami práce

Charakteristiky práce respondentů	Národnost respondentů
Fyzická náročnost práce	<0,001 ^c
Psychická náročnost práce	<0,001 ^c
Vystavení chemické, radiační a toxické zátěži	<0,001 ^c
Prašnost pracovního prostředí	<0,001 ^c
Hlučnost pracovního prostředí	<0,001 ^c
Konflikty a problémy v práci	0,015 ^a
Délka pracovní doby v hodinách	<0,001 ^c
Počet dnů v týdnu strávených v práci	<0,001 ^c
Zhoršení zdraví z důvodu nepříznivých pracovních podmínek	<0,001 ^c
Spokojenost s finančním ohodnocením	0,012 ^a
Jistota zaměstnání	<0,001 ^c

Poznámka: V tabulce jsou uvedeny statisticky významné vztahy, které nepřekročily stanovenou hladinu významnosti 5 % ($p \leq 0,05$); ^a hladina významnosti $\alpha \leq 0,05$ – $0,01$; ^c hladina významnosti $\alpha < 0,001$.

Druhým cílem výzkumu bylo popsat genderové rozdíly v pracovních podmínkách u vybraných národnostních skupin respondentů.

Byly prokázány statisticky významné rozdíly mezi využitím dosažené kvalifikace v zaměstnání, spokojeností s finančním ohodnocením a pohlavím oslovených imigrantů. Ukrajinské ženy významně méně než muži uváděly, že v zaměstnání využívají svoji kvalifikaci ($p < 0,05$) a zároveň jsou více než muži nespokojeny s finančním ohodnocením ($p < 0,01$).

Statisticky významné rozdíly byly odhaleny také mezi pohlavím a časem stráveným v zaměstnání. Ženy vietnamské, ukrajinské a polské národnosti statisticky významně častěji než muži uváděly nižší počet pracovních dnů v týdnu. Například ženy vietnamské národnosti (12,1 %) statisticky významně častěji než muži (1,3 %) vietnamské národnosti uváděly, že v týdnu pracují 4 dny a méně; $p < 0,05$. Nicméně mnohem závažnější je zjištění, že 63,1 % vietnamských mužů a 41,3 % vietnamských žen pracuje šest až sedm dnů v týdnu. Rozdíly v délce pracovní doby a pohlavím byly potvrzeny pouze u respondentů ukrajinské ($p < 0,01$) a ruské národnosti ($p < 0,05$), kdy ženy udávaly statisticky kratší pracovní dobu než muži.

V oblasti pracovních podmínek, jako jsou fyzická a psychická náročnost práce, prašnost a hlučnost pracovního prostředí a konfliktů situací v zaměstnání, byly nalezeny statisticky významné rozdíly. Muži uváděli statisticky

významně vyšší nepříznivé pracovní podmínky než ženy. Pouze v oblasti psychické zátěže tomu bylo naopak. Jistotu zaměstnání pociťuje 59,1 % žen a 49,8 % mužů. Statisticky významné rozdíly byly zjištěny pouze u skupiny slovenských imigrantů, kde slovenští muži udávali vyšší nejistotu práce (32,2 %) než slovenské ženy (12,5 %); ($p < 0,05$). Přehled statisticky významných vztahů mezi národností, pohlavím respondentů a vybranými charakteristikami práce jsou uvedeny v tabulce 4.

Z výše uvedených výsledků lze učinit závěr, že existují statisticky významné genderové rozdíly v pracovních podmínkách u sledovaných národnostních skupin respondentů.

Diskuse

Předmětem výzkumu bylo vyhodnocení rozdílů v pracovních podmínkách vybraných skupin imigrantů v závislosti na jejich národnosti a pohlaví. Osloveno bylo přes tisíc respondentů pěti nejpočetnějších skupin imigrantů. Šlo o respondenty ukrajinské, vietnamské, ruské, polské a slovenské národnosti. Respondenti byli dotazováni, jaký typ práce zastávají, jakým způsobem jim bylo zaměstnání v České republice sjednáváno a zda v zaměstnání uplatnili svoji kvalifikaci. Ukrajinci jsou po Slovácích druhou nejpočetnější národnostní skupinou. Do České republiky přicházejí s cílem získat práci. Jde o cyklickou migraci, vyhledávají sezonní práci a následně se vrací zpět domů. Dle našeho výzkumu ukrajinští respondenti nejčastěji zastávají manuální typ práce ve stavebnictví, zemědělství či v průmyslu. Jde o místa na sekundárním a terciárním trhu práce. Tomu také odpovídala vyšší fyzická zátěž a vyšší míra hluku a prachu v zaměstnání. Také ve výzkumu Brabcové et al. [17] byli imigranti vystaveni na pracovišti statisticky významně vyšším rizikům než česká populace.

Vietnamci jsou třetí největší národnostní skupinou imigrantů v České republice. Jsou skupinou cizinců s největším počtem lidí v mladém věku. Vietnamci se v České republice usazují natrvalo, zakládají rodiny a v Česku především podnikají. Vietnamští respondenti v České republice tradičně zastávají pracovní místa ve službách, tedy kombinovanou manuálně intelektuální práci. Imigranti vietnamské národnosti významně častěji než ostatní respondenti tráví v zaměstnání 11 a více hodin denně, dále sedm dnů v týdnu. Vietnamští a ukrajinští respondenti statisticky významně častěji než ostatní respondenti sjednávají pracovní povolení prostřednictvím agentury práce, zprostředkovatele, tzv. klienta. Riziko klientelismu hrozí především imigrantům z málo vyspělých zemí mimo Evropskou unii. Občané těchto zemí jsou kontaktováni na práci v České republice přes zprostředkovatelské či pracovní agentury. Imigranti takové zprostředkovatelské agentuře uhradí ještě v zemi původu vysokou finanční částku za to, že jim agentura vyřídí v České republice povolení k pobytu a najde pracovní místo. V případě, že jim zprostředkovatel práce nezajistí všechny zákonem dané povinnosti, jako jsou například zdravotní pojištění nebo povolení k pobytu, dostávají se do pozice nelegálních imigrantů [17].

Tabulka 4 – Signifikantní vztahy mezi pohlavím respondentů, jejich národností a charakteristikami práce

Charakteristiky práce respondentů	Vietnamci	Ukrajinci	Rusové	Slováci	Poláci
Využití dosažené kvalifikace v zaměstnání v ČR	0,210	0,043^a	0,422	0,423	0,651
Fyzická náročnost práce	0,001^b	0,420	0,005^b	0,550	0,112
Psychická náročnost práce	0,036^a	0,048^a	0,097	0,283	0,422
Vystavení chemické, radiační a toxické zátěži	0,126	0,386	0,576	0,211	0,839
Prašnost pracovního prostředí	0,095	0,354	<0,001^c	0,005^b	<0,001^c
Hlučnost pracovního prostředí	0,140	0,593	0,001^b	0,002^b	0,286
Konflikty a problémy v práci	0,073	0,201	<0,001^c	0,072	0,336
Délka pracovního dne v hodinách	0,115	0,005^b	0,043^a	0,160	0,331
Počet dnů v týdnu strávených v práci	0,021^a	0,001^b	0,111	0,108	<0,001^c
Spokojenost s finančním ohodnocením	0,670	0,009^b	0,500	0,773	0,672
Jistota zaměstnání	0,075	0,456	0,110	0,015^a	0,621

Poznámka: V tabulce jsou tučně zvýrazněny statisticky významné vztahy, které nepřekročily stanovenou hladinu významnosti 5 % ($p \leq 0,05$);

^a hladina významnosti $\alpha \leq 0,05$ – $0,01$; ^b hladina významnosti $\alpha < 0,01$ – $0,001$; ^c hladina významnosti $\alpha < 0,001$.

Polští a slovenští imigranti jsou občany Evropské unie. Mohou vykonávat práci na území České republiky za stejných pracovněprávních podmínek jako čeští občané. Dle našeho výzkumu v České republice statisticky významně častěji získávají pracovní místa, která odpovídají jejich kvalifikaci. Poláci a především Slováci mají k Čechům geograficky, kulturně a jazykově velmi blízko. Dějiny společného československého státu představují tři čtvrtiny dvacátého století (1918–1993) s krátkým přerušením v meziválečném období (1939–1945), kdy Čechy a Morava patřily pod německý „protektorát“. Dle našeho výzkumu Poláci a Slováci získávají v České republice především intelektuální typ zaměstnání. Polští a slovenští respondenti preferují jiné způsoby získání zaměstnání než Vietnamci a Ukrajinci. Práci získávají prostřednictvím nabídky pracovních úřadů nebo novinových inzerátů.

V oblasti genderových rozdílů byly potvrzeny statisticky významné rozdíly v příjmu imigrantů. Muži vietnamské, ukrajinské, slovenské i polské národnosti mají vyšší příjmy než ženy. Tyto výsledky potvrzuje i studie Fuentes et al. [15] nebo Kaushal et al. [18], kde ženy-imigrantky měly nižší příjmy než muži. Dle výsledků Adsera a Chiswick [22] dosahují imigranti výše příjmu majoritní populace přibližně po 18 letech práce v hostitelské zemi. Pro získání adekvátního zaměstnání je důležité vzdělání a jazykové znalosti imigrantů. V naší studii zcela logicky nejlepší znalost českého jazyka uváděli slovenští a polští respondenti. Naopak nejmenší spokojenost se znalostí českého jazyka uváděli vietnamští respondenti.

Je patrné, že daná zjištění odpovídají i datům uvedeným Českým statistickým úřadem v článku s názvem České ženy berou nižší mzdy [21], kde české ženy pobírají nižší mzdu než muži – důvodem není pouze vliv diskriminace, ale též odlišná struktura trhu práce pro ženy, které tak vykonávají hůře placené profese. Muži-imigranti jsou placeni lépe, avšak v profesích fyzicky náročných, prašných a hlučných.

Závažným zjištěním je, že dvě třetiny vietnamských mužů a necelá polovina vietnamských žen pracuje šest až sedm dnů v týdnu. Dle výzkumu Conway et al. [6] se s dél-

kou pracovní doby imigrantů zhoršovalo jejich subjektivní vnímání zdraví. V této studii ženy-imigrantky hodnotily své zdraví jako špatné 3× častěji v případě, že pracovaly 51 a více hodin týdně.

Mousaid et al. [16] poukazují na fakt, že ženy přicházející do Evropské unie z periferních zemí evropského společenství se setkávají s vyššími pracovními riziky než muži-imigranti. Naopak v naší studii muži uváděli statisticky významně vyšší nepříznivé pracovní podmínky než ženy. Pouze v oblasti psychické zátěže tomu bylo naopak. Přibližně polovina respondentů má obavy ze ztráty práce. Statisticky významné rozdíly byly zjištěny pouze u skupiny slovenských imigrantů, kde slovenští muži udávali vyšší nejistotu práce než slovenské ženy. Dle výzkumu Giammona et al. [23] by se měly výzkumy zaměřovat na vyhodnocení pracovní zátěže žen v takových povoláních, která jsou charakteristická velkým počtem zaměstnaných žen.

Limity výzkumu

Je zřejmé, že výzkum postavený kvantitativně vykazuje též některá rizika, s nimiž je nutné v rámci interpretace počítat. Jedná se zejména o nereprezentativnost souboru pro populaci vybraných národností imigrantů žijících v České republice, dále zobecnění, která jsou dána sběrem dat kvantitativní povahy. Jistě by bylo zajímavé zkoumat téma též z hlediska etnicity a jejího vlivu na adaptační strategie těchto vybraných národností – a to nejen v oblasti integrace na trhu práce, ale též postupného prorůstání do české společnosti – tedy v rámci integrace sociokulturní a jejího vlivu na genderové rozdělení rolí a jejich charakteristik u nejpočetnějších skupin imigrantů žijících v České republice.

Závěr

V současnosti jsme svědky dobrovolné či nucené migrace velkého počtu osob. Vlády řady evropských zemí nejsou do-

statečně připraveny na řešení stávající situace a také postoje občanů Evropské unie k otázce migrace jsou rozporuplné. Uplatnění imigrantů na pracovním trhu hostitelské země je základní podmínkou dobré integrace. Cílem výzkumu bylo potvrdit rozdíly mezi pracovními podmínkami u vybraných skupin imigrantů žijících v České republice a jejich národností. Dalším cílem výzkumu byl popis genderových rozdílů v pracovních podmínkách oslovených imigrantů. Z výsledku vyplývá, že především ukrajinští a vietnamští respondenti nezískávají v České republice pracovní pozice, které by odpovídaly jejich kvalifikaci. Ukrajinští imigranti vykonávají především manuální typ práce. Vietnamští respondenti podnikají ve službách a významně častěji uvádějí, že tráví v práci sedm dnů v týdnu 11 hodin denně. Ženy-imigrantky měly statisticky významně nižší příjmy než muži-imigranti. Mezi opatření, která vedou k odstranění nerovností v pracovních příležitostech imigrantů, patří legislativní zajištění rovnocenných podmínek pro všechny na trhu práce, nabídka výuky českého jazyka pro imigranty a tím podpoření jejich ekonomické integrace. V neposlední míře je nutné zjednodušit podmínky k získání dlouhodobého, trvalého pobytu a českého občanství. Tomuto požadavku však bohužel neodpovídá v současnosti připravovaná novela zákona o pobytu cizinců. Uskutečnění těchto strategických cílů vyžaduje zapojení jak státní správy, tak i samosprávy, neziskového a privátního sektoru, popřípadě komunitních skupin.

Konflikt zájmů

Autorky prohlašují, že si nejsou vědomy žádného konfliktu zájmů týkajícího se uvedeného příspěvku.

Poděkování

Výzkum byl podpořen Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR v rámci projektu COST (Cooperation on Scientific and Technical Research), identifikační číslo: LD 13044 s názvem „Sociální determinanty zdraví a jejich vliv na zdraví imigrantů žijících v České republice (Social Determinants of Health and Their Impact on Health of Immigrants Living in the Czech Republic“.

LITERATURA

- [1] Wilkinson R, Marmot M. Social determinants of health: The solid facts – 2nd ed. Copenhagen: World Health Organization; 2003.
- [2] Brabcová I, Vacková J. Koncepce deseti sociálních determinantů zdraví. *Kontakt* 2013;15(4):406–12.
- [3] Pořízková H. Segmentace trhu práce jako faktor integrace cizinců na trhu práce. In: Trbala R, Rákoczyová M (Eds). *Vybrané aspekty života cizinců v České republice*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí; 2010:13–32.
- [4] Kivimäki M, Vahtera J, Virtanen M, Elovainio M, Pentti J, Ferrie JE. Temporary employment and risk of overall and cause-specific mortality. *American Journal of Epidemiology* 2003;158(7):663–8.
- [5] Benach J, Benavides FG, Platt S, Diez Roux A, Muntaner C. The Health Damaging Potential for New Type of Flexible Employment: A Challenge for Public Health Researchers. *American Journal of Public Health* 2000; 90(8):1316–17.
- [6] Conway SH, Cayuela A, Delclos GL, Pompeii LA, Ronda E. Association Between Long Work Hours and Poor Self-Reported General Health Among Latin American Immigrant and Native Workers in the United States and Spain. *American Journal of Industrial Medicine* 2016;59(12):1105–11. Doi: 10.1002/ajim.22633.
- [7] Virtanen M, Kivimäki M, Joensuu M, Virtanen P, Elovainio M, Vahtera J. Temporary employment and health: A review. *International Journal of Epidemiology* 2005;34(3):610–22. Doi: 10.1093/ije/dyi024.
- [8] Bártlová S. Sociologie medicíny a zdravotnictví. 6. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada; 2005.
- [9] Landsbergis PA, Grzywacz JG, LaMontagne DA. Work Organization, Job Insecurity, and Occupational Health Disparities. *American Journal of Industrial Medicine* 2014;57(5):495–515. Doi: 10.1002/ajim.22126.
- [10] ČSU, Cizinci podle typu pobytu, pohlaví a státního občanství – k 30. 9. 2015; 2015. Ředitelství služby cizinecké policie. [online] [cit: 2015-05-24]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/11292/27914491/1509_c01t11.pdf/ea28e959-a6c8-4517-8c57-563d1155cf22?version=1.0
- [11] Massey DS, Arango J, Hugo C, Kouaouci A, Pellegrino A, Taylor JE. *Worlds in motion: understanding international migration at the end of the millennium*. 2nd ed. Oxford (UK): Clarendon Press; 2005.
- [12] Pendakur K, Pendakur R, Bevelander P. Are Residential and Workplace Concentration Correlated for Immigrants? Evidence for Sweden. *Journal of International Migration and Integration* 2016;17(3):687–706. Doi: 10.1007/s12134-015-0430-4.
- [13] Grönqvist H. Ethnic enclaves and the attainments of immigrant children. *European Sociological Review* 2006;22(4):369–82. Doi: 10.1093/esr/jcl002.
- [14] Marfleet PA, Blustein DL. Needed not wanted: An interdisciplinary examination of the work-related challenges faced by irregular migrants. *Journal of Vocational Behavior* 2011;78(3):381–9. Doi: 10.1016/j.jvb.2011.03.022.
- [15] Fuentes CMD, Pantoja LM, Tarver M, Geschwind SA, Lara M. Latino Immigrant Day Laborer Perceptions of Occupational Safety and Health Information Preferences. *American Journal of Industrial Medicine* 2016;59(6):476–85. Doi: 10.1002/ajim.22575.
- [16] Mousaid S, De Moortel D, Malmusi D, Vanroelen C. New perspectives on occupational health and safety in immigrant populations: studying the intersection between immigrant background and gender. *Ethnicity and Health* 2016;21(3):251–67.
- [17] Brabcová I, Vacková J, Dvořáčková O. Working environment and its impact on the health of immigrants. *Kontakt* 2014;16(4):e228–e235. Doi: 10.1016/j.kontakt.2014.09.003.
- [18] Kaushal N, Lu Yao, Denier N, Wang JSH, Trejo SJ. Immigrant employment and earnings growth in Canada and the USA: evidence from longitudinal data. *Journal of Population Economics* 2016;29(4):1249–77. Doi: 10.1007/s00148-016-0600-5.

-
- [19] Ahonen EQ, Benavides FG. Risk of fatal and non-fatal occupational injury in foreign workers in Spain. *Journal Epidemiology and Community Health* 2006;60(5):424–6. Doi: 10.1136/jech.2005.044099.
- [20] Vacková J a kol. *Zdravotně sociální aspekty života imigrantů v České republice*. Praha: Triton; 2012, 301 s.
- [21] České ženy berou nižší mzdy. Český statistický úřad; 2017. [online]. [cit- 2017-05-24]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/ceske-zeny-berou-nizsi-mzdy>
- [22] Adsera A, Chiswick BR. Are there gender and country of origin differences in immigrant labor market outcomes across European destinations? *Journal of Population Economics* 2007;20:495–526. Doi: 10.1007/s00148-006-0082-y.
- [23] Giammona S, Arena G, Caló M, Barone MA, Scelsa D, Lepre A, Tarantino MR, Schlenk EA. Nursing workload and staff allocation in an Italian hospital: a quality improvement initiative based on nursing care score. *Central European Journal of Nursing and Midwifery* 2016;7(2):420–7. Doi: 10.15452/CEJNM.2016.07.0010.